

Identification and Validation of the Antecedents and Consequences of the Sustainable Development Process in West Azerbaijan After the Islamic Revolution Sina Samadzadeh¹, Ali Asghar Pourezat², Mojtaba Amiri³

1- PhD Student of Public administration, University of Science and Research, Tehran, Iran

2- Professor of Public Administration, Faculty of Management; Science and Research, Tehran, Iran- University of Tehran, Tehran, Iran.

3- Associate Professor of Public Administration, Faculty of Management, Science and Research, Tehran, Iran- University of Tehran, Tehran, Iran.

Article info	Abstract
<p>Article type: Research Article</p> <p>Received: 2024/02/29</p> <p>Accepted: 2024/06/26</p> <p>pp: 17- 36</p> <p>Keywords: West Azarbaijan, Sustainable Development, Contextual Factors, Strategic Factors and Consequences.</p>	<p>The sustainable development program aims to create a balance between the three dimensions: reducing the burden on the environment and natural resources, maintaining economic growth, and promoting social cohesion. Ignoring any one of these three aspects can jeopardize the success of the entire development process. The current research was conducted to identify and validate the antecedents and consequences of the sustainable development process in West Azerbaijan after the Islamic Revolution. This applied research Was carried out with a mixed sequential exploratory approach. Factors were identified with a qualitative approach using thematic analysis method. Participants in this stage included academic experts, experts in sustainable development, and experienced managers of organizations responsible for sustainable development in West Azerbaijan province, selected through purposeful sampling. A semi-structured interview was used to gather their views. The quantitative stage was carried out in order to validate the identified antecedents and consequences, using structural equation modeling (confirmatory factor analysis). For this purpose, a questionnaire based on the identified factors was designed and distributed among the selected experts to evaluate the relationships between indicators and categories. Quantitative phase data were analyzed using Smart PLS version 3 software. The findings showed that the antecedents of the sustainable development in West Azarbaijan include governance-sustainable development obstacles (obstacles caused by the government, obstacles caused by civil society and obstacles caused by the private sector), environmental factors (political, cultural, social, economic, technological and geographical climate), strategic factors (macro (national) level strategies and micro (regional) level strategies). Also, the consequences of the existing process of sustainable development of The consequences of the existing sustainable development process in the province were classified into three categories: environmental, social, and economic consequences. Quantitative analyses also confirmed the significant relationship between indicators and variables at the 95% confidence level. The results of this research can provide useful knowledge to manage the sustainable development process in the province.</p>

Citation: Samadzadeh, S., Pourezat, A. A., & Amiri, M. (2024). Identification and Validation of the Antecedents and Consequences of the Sustainable Development Process in West Azerbaijan After the Islamic Revolution. *Journal of Urban Futurology*, 4(1), 17-36.

© The Author(s).

Publisher: Islamic Azad University, Zahedan Branch.

¹ **Corresponding author:** Ali Asghar Pourezat, **Email:** : Pourrezat@ut.ac.ir, **Tell:** +09126444878

Extended Abstract

Introduction

By aligning economic, social and environmental objectives, sustainable development policies change the paradigm of global development. Sustainable development as a response negative environmental and social consequences of unilateral approaches to economic development following the industrial revolution and the change in human attitude towards growth and development. This concept seeks to avoid past mistakes with a new perspective on development, aiming for complete and balanced progress. In its broadest sense, sustainable development means the correct and efficient administration and exploitation of basic, natural, financial and human resources in order to achieve the optimal consumption model. This model, through the use of technical equipment and appropriate structures and organizations, aims to continuously and satisfyingly meet the needs of current and future generations. Investigating sustainable development indicators such as per capita income, health, education, and literacy in West Azerbaijan province reveals that despite the province's high potential in agriculture, tourism, mining, and its three border regions, underdevelopment is evident in these indicators. The absence of a study providing a macro perspective on the sustainable development process for senior managers in West Azerbaijan has led to repeated past mistakes and partiality. Consequently, managers face the same challenges every four years (the tenure of each government), often dealing with problems previously encountered and sometimes solved by their predecessors, without being aware of these past solutions. This issue is the main concern and challenge of the present research and motivated the researcher in choosing this theme. The lack of recognition of the obstacles, background factors, strategies, and consequences of the sustainable development process has led to uninformed decisions in this area, potentially wasting existing resources and hindering the achievement of the goals of major national plans, including the national and provincial land acquisition documents, five-year economic, social, and cultural development plans, and

annual budgets. The results of the present research can provide practical information for managers of organizations responsible for sustainable development, including the management and planning organization of West Azerbaijan province. Based on the identified obstacles, contextual factors, strategies, and consequences, these managers can develop a roadmap to modernize the stage of sustainable development and achieve the objectives of the country's development programs as effectively as possible.

Methodology

The current research was a sequential exploratory mixed-method study (qualitative-quantitative) with a practical purpose, cross-sectional in terms of time, field-based in terms of execution, and involved data collection in multiple ways. A qualitative thematic analysis approach was used in this research. For this purpose, a purposive quota sampling strategy was employed. Based on this, 18 managers and executive experts with the necessary experience in the field of sustainable development were selected. Among these research participants, 9 were academic staff members of the university and 9 were executive directors, comprising 14 men and 4 women. Structural equation modeling and confirmatory factor analysis were used in the quantitative research method. In this phase, a questionnaire designed based on the factors identified in the qualitative research phase was used as the data collection tool. The questionnaire utilized a five-point Likert scale ranging from "strongly agree" to "strongly disagree". The statistical sample in the quantitative phase of the research included 18 university experts who, along with possessing the necessary knowledge and experience about the investigated phenomenon, were also willing to participate in the research. Therefore, the researchers selected them using the snowball sampling method. Form and content validity were used to check the validity of the questionnaire. The questionnaire's questions were reviewed by two experts in the field of sustainable development, who confirmed their validity. For quantitative data analysis, structural equation modeling (confirmatory

factor analysis) was conducted using Smart PLS version 3 software.

Results and discussion

The findings obtained from the qualitative phase of the research to answer research, which aimed to answer the research question (What are the antecedents and consequences of the sustainable development process in West Azerbaijan?), showed that out of the total of 84 codes extracted from the interviews with the research participants, 25 subcategories and 11 main categories were identified. Examining the results of the software in standard estimation mode and significant coefficients showed that obstacles caused by government, civil society and the private sector, along with strategic, environmental, and contextual factors, had a high correlation with sustainable development and were able to explain it well. Additionally, all obtained coefficients were significant. Based on the results of this analysis, all 84 obtained indicators were confirmed. Examining Cronbach's alpha coefficient to measure reliability and internal consistency (internal consistency) showed that Cronbach's alpha values for all variables were greater than 0.7, indicating the reliability of the questionnaire.

Conclusion

The review of past development policies and programs, which mainly aim at simple economic growth, is crucial. It is necessary to protect the environment within the goals and ideals of sustainable development to have more support in the country's planning system.

Establishing a national and provincial committee for sustainable development goals, promoting people's participation and strengthening non-governmental organizations and civil societies are essential. Including sustainable development goals in the development plans of various economic, social and environmental sectors, strengthening the systems for collecting statistics and trend information to achieve these goals, conducting training courses and organizing national conferences, facilitating the connection of national and international organizations, and reviewing policies and programs for the use of natural resources and the environment are among the measures that should be implemented at the national and provincial levels to promote sustainable development goals.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work. Declaration of competing interest: None.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

شناسایی و اعتبارسنجی پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار آذربایجان غربی بعد از انقلاب اسلامی

سینا صمدزاده^۱، علی اصغر پور عزت^۲، مجتبی امیری^۳

- ۱- دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
- ۲- استاد مدعو گروه مدیریت دولتی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران - استاد دانشگاه تهران، تهران، ایران.
- ۳- دانشیار مدعو گروه مدیریت دولتی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران - دانشیار دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>برنامه توسعه پایدار با هدف ایجاد تعادل بین سه بعد کاهش بار محیطزیست و منابع طبیعی، حفظ رشد اقتصادی و انسجام اجتماعی دنبال می‌شود. نادیده گرفتن یکی از این سه جنبه، می‌تواند موفقیت کل فرایند توسعه را به خطر بیندازد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اعتبارسنجی پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار آذربایجان غربی بعد از انقلاب اسلامی انجام شده است. این پژوهش کاربردی با رویکرد آمیخته متوالی اکتشافی انجام شده است. شناسایی عوامل با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شده است. مشارکت‌کنندگان این مرحله شامل خبرگان و صاحب‌نظران دانشگاهی در حوزه توسعه پایدار و مدیران مجرب سازمان‌های متولی توسعه پایدار در استان آذربایجان غربی بودند که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند که برای پیمایش دیدگاه آنان، از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است. مرحله کمی به منظور اعتبارسنجی پیشایندها و پیامدهای شناسایی شده انجام شده و از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (تحلیل عاملی تأییدی) بهره برده شده است. به این منظور پرسشنامه‌ای بر اساس عوامل احصاء شده طراحی و در میان نمونه آماری توزیع شد تا روابط بین شاخص‌ها و مقوله‌ها ارزیابی شود. داده‌های مرحله کمی با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS نسخه ۳ مورد تحلیل قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد پیشایندهای روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی شامل موانع حکمرانی توسعه پایدار (موانع ناشی از دولت، موانع ناشی از جامعه مدنی و موانع ناشی از بخش خصوصی، عوامل محیطی (عوامل سیاسی، فرهنگی اجتماعی، اقتصادی، فناورانه و اقلیمی جغرافیایی)، عوامل راهبردی (راهبردهای سطح کلان و راهبردهای سطح خرد (منطقه‌ای) بوده است. همچنین پیامدهای روند موجود توسعه پایدار استان نیز به سه دسته پیامدهای زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی طبقه‌بندی شدند. تحلیل‌های کمی نیز مؤید معنی‌داری ارتباط بین شاخص‌ها و متغیرها در سطح اطمینان ۹۵ درصد بود. نتایج این پژوهش می‌تواند مدیریت توسعه پایدار استان راه یاری رساند.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۰</p> <p>پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۶</p> <p>صص: ۱۷-۳۶</p> <p>واژگان کلیدی: آذربایجان غربی، توسعه پایدار، عوامل زمینه‌ای، عوامل راهبردی و پیامدها.</p>

استناد: صمدزاده، سینا؛ پورعزت، علی‌اصغر؛ امیری، مجتبی. (۱۴۰۳). شناسایی و اعتبارسنجی پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار آذربایجان غربی بعد از انقلاب اسلامی. فصلنامه آینده پژوهی شهری، ۴(۱)، ۱۷-۳۶.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان.

نویسندگان

مقدمه

سیاست‌های توسعه پایدار^۱ با همسو کردن اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی باعث تغییر در پارادایم توسعه جهانی می‌شود. توسعه پایدار، مفهومی است که به واسطه پیامدهای منفی زیست‌محیطی و اجتماعی ناشی از رویکردهای توسعه یک‌جانبه اقتصادی پس از انقلاب صنعتی و تغییر نگرش بشر به مفهوم رشد و پیشرفت پدید آمده است. این مفهوم تلاش دارد که با نگاهی نو به توسعه، اشتباهات گذشته بشری را تکرار نکند و توسعه‌ای همه‌جانبه و متوازن را رقم بزند (جلیلی و جعفری، ۱۴۰۰). این واژه در مفهوم گسترده آن به معنی "اداره و بهره‌برداری صحیح و کارا از منابع پایه، طبیعی، مالی و نیروی انسانی برای دستیابی به الگوی مصرف مطلوب است که با به‌کارگیری امکانات فنی و ساختار و تشکیلات مناسب برای رفع نیاز نسل امروز و آینده به‌طور مستمر و رضایت‌بخش" امکان‌پذیر می‌شود (زیاری، ۱۳۸۰، ۳۷۳).

بر اساس نتایج تحقیق حیدری و رزاقی (۱۳۹۸) شاخص‌های مختلف توسعه اقتصادی استان آذربایجان غربی در شرایط نامطلوبی قرار داشته و فاصله معناداری با متوسط شاخص‌های کشوری دارد؛ که مهم‌ترین دلایل آن ضعف‌های مدیریتی موجود در داخل استان و صاحبان صنایع، مسائل فرهنگی و ویژگی‌های جغرافیایی استان است. عسکری پور لاهیچی و عطوفت شمسی (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان محاسبه و بررسی شاخص توسعه انسانی استان‌های ایران در سال‌های ۹۰، ۱۳۸۵، ۹۵ انجام دادند. پژوهش حاضر بر آن است تا وضعیت استان‌های کشور را از نظر شاخص توسعه انسانی برای سال‌های ۹۰، ۱۳۸۵، ۹۵ بررسی کند. میانگین شاخص توسعه انسانی استان‌ها برای سال‌های ۱۳۸۵، ۹۰ و ۹۵ به ترتیب برابر با ۰/۶۶۰، ۰/۶۵۰ و ۰/۶۲۷ است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که استان‌های دارای شاخص توسعه انسانی پایین منطبق بر استان‌های مرزی کشور است. همچنین استان‌هایی که دارای وضعیت مطلوبی در شاخص توسعه انسانی هستند اغلب در مرکز کشور واقع شده‌اند. به‌طور کلی با فاصله گرفتن از مرکز کشور به سمت مناطق مرزی، شاخص توسعه انسانی کاهش می‌یابد. در مجموع نابرابری شدیدی بین استان‌های کشور مشاهده می‌شود و این نابرابری در شاخص رفاه اقتصادی بیش از دو شاخص آموزش و بهداشت است. مطالعه انجام‌شده توسط بارانی پسپان و همکاران (۱۳۹۸) نشانگر نامناسب بودن وضعیت توسعه پایدار، نبود طرح‌های توسعه اقتصادی بلندمدت و ضریب بالای بیکاری در استان علیرغم برخورداری از ظرفیت‌های طبیعی و انسانی غنی می‌باشد. همچنین مطالعه انجام شده توسط سرور و موسوی (۱۳۹۰) نیز نشان داده است که اکثر شهرهای استان به لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار در سطح بسیار پایین قرار دارند به‌گونه‌ای که از ۳۶ شهر استان، ۱۸ شهر با ۵/۷ درصد از جمعیت شهری استان در این سطح از توسعه قرار گرفته‌اند. نتیجه مطالعه محمدی‌ده‌چشمه و عزیزاده (۱۳۹۳) در خصوص شاخص‌های توسعه پایدار منطقه‌ای در استان آذربایجان غربی نشان داد که شاخص‌های اقتصادی تشکیل‌دهنده توسعه پایدار در بین شهرستان‌های استان دارای وضعیت پراکنش نابرابری در بین شهرستان‌های استان می‌باشند در امر برخورداری از شاخص‌های توسعه بین مرکز استان با سایر شهرستان‌ها شکاف و فاصله وجود دارد.

به‌طور کلی بررسی شاخص‌های توسعه پایدار از جمله درآمد سرانه، سلامت، آموزش و سواد در استان آذربایجان غربی نشان می‌دهد که با وجود برخورداری استان از پتانسیل‌های بالا در حوزه‌های کشاورزی، گردشگری، معدن و وجود مرز با سه کشور، توسعه‌نیافتگی استان در شاخص‌های مذکور مشهود است. در این امتداد، مطالعه‌ای که بتواند دیدی کلان از روند توسعه پایدار استان به پژوهشگران و مدیران ارشد آذربایجان غربی ارائه کند، وجود ندارد که منجر به تکرار اشتباهات گذشته و بخشی‌نگری شده تا جایی که مدیران، در بازه‌های چهارساله (طول عمر هر دولت) با همان چالش‌هایی مواجه‌اند که مدیران چند دوره قبل با آن مواجه بوده و بعضاً راهکارهایی برای حل آن‌ها ارائه داده‌اند و منتج به نتیجه هم شده است و مدیران جدید از آن‌ها بی‌اطلاع‌اند! این مسئله به‌عنوان یک دغدغه و چالش اصلی پژوهش حاضر است و انگیزه محقق در انتخاب موضوع بوده است. چراکه عدم شناخت موانع، عوامل زمینه‌ای، راهبردها و پیامدهای روند توسعه پایدار، منجر به اتخاذ تصمیم‌های غیرآگاهانه در این عرصه شده و می‌تواند علی‌رغم تأکید اسناد بالادستی و برنامه‌ریزی‌های کلان کشور، منجر به اتلاف منابع موجود و عدم تحقق اهداف برنامه‌های کلان کشور از جمله سند آمایش سرزمین ملی و استانی، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و بودجه‌های سنواتی گردد.

^۱ Sustainability Development

نتایج پژوهش حاضر می‌تواند اطلاعات کاربردی را برای مدیران سازمان‌های متولی توسعه پایدار از جمله سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان آذربایجان غربی فراهم کند تا بر اساس موانع، عوامل زمینه‌ای، راهبردها و پیامدهای شناسایی شده، کیفیت تدوین نقشه راه وضعیت توسعه پایدار را ارتقا دهند؛ تا امکان تحقق هرچه بهتر اهداف برنامه‌های توسعه کشور فراهم گردد. در این امتداد پرسش اصلی تحقیق عبارت است از: مدل پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار آذربایجان غربی بعد از انقلاب اسلامی کدامند؟

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

توسعه پایدار فرایندی است که طی آن مردم یک کشور نیازهای خود را برمی‌آورند و سطح زندگی خود را ارتقا می‌بخشند، بی‌آنکه از منابعی که به نسل‌های آینده تعلق دارد، مصرف کنند و سرمایه‌های آتی را برای تأمین خواسته‌های آتی به هدر دهند؛ بنابراین توسعه را زمانی پایدار می‌خوانیم که مخرب نباشد و امکان حفظ منابع (اعم از آب، خاک، هوا، منابع ژنتیکی، جانوری و...) را برای آیندگان فراهم آورد. در توسعه پایدار اصل این است که منابع طبیعی پایه به‌گونه‌ای محافظت شوند که نسل‌های آینده دست‌کم به اندازه نسل کنونی تولید و مصرف کنند. شاید بهترین تعریفی که برای توسعه پایدار شده است تعریفی باشد که در گزارش برانتلند^۱ با عنوان "آینده مشترک ما" در سال ۱۹۸۷ مطرح شده است. این تعریف چنین است: توسعه‌ای که نیازهای زمان حال را برآورده می‌سازد، بدون آنکه از توانایی‌های نسل‌های آینده برای ارضای نیازهایشان مایه بگذارد (زاهدی، ۱۳۹۷: ۱۷). ریشه‌کنی فقر و توسعه پایدار مأموریت‌های مشترک بشریت است و از اولویت‌های اصلی دولت‌ها است (چنگ و همکاران، ۲۰۱۸). توسعه پایدار یکی از مقولات مهم حوزه علوم انسانی است که در دهه‌های اخیر توجه بسیاری از دانشمندان توسعه را به خود جلب کرده است. نگرانی‌های ناشی از تخریب محیط‌زیست و از بین رفتن حقوق نسل‌های آتی، علاوه بر اقتصاددانان، دانشمندان علوم دیگر را نیز به تأمل واداشته است (فراهانی فرد، ۱۳۸۹). آرمان و هدف توسعه پایدار، خلق و ایجاد یک جهان بهتر است. این مفهوم که بر پایه تلاش‌هایی برای گذار از چالش‌ها و دستیابی به وضعیت مطلوب در مسیر توسعه ایجاد شده است، ابعاد ۳ گانه‌ای از توسعه اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را در برمی‌گیرد. با توصیف وضعیت موجود در ایران می‌توان بر وجود چالش‌های اساسی در خصوص جنبه‌های سه‌گانه توسعه پایدار اذعان داشت (فرزانه، ۱۳۹۹). به‌طور کلی توسعه پایدار با سه مولفه یکپارچگی محیطی، رونق اقتصادی و برابری اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است (صائم‌پور و همکاران، ۱۳۹۹). در توسعه پایدار، انسان مرکز توجه است و انسان‌ها، هماهنگ با طبیعت، سزاوار حیاتی توأم با سلامت و سازندگی هستند؛ توسعه حقی است که باید به‌صورت مساوی نسل‌های کنونی و آینده را زیرپوشش قرار دهد؛ حفاظت از محیط‌زیست بخشی جدانشدنی از توسعه است و نمی‌تواند به‌صورت جداگانه مورد بررسی قرار گیرد؛ با توجه به سهم متفاوت در آلودگی محیط‌زیست، کشورها مسئولیت مشترک، ولی متفاوتی در این زمینه دارند (بارلاچو^۲، ۲۰۲۱). خلاصه‌ای از مطالعات انجام شده در خصوص توسعه پایدار در داخل (جدول ۱) و خارج (جدول ۲) ارائه شده است.

جدول ۱- خلاصه مطالعات و تحقیقات داخلی انجام شده در ارتباط با موضوع پژوهش

پژوهشگر/ سال	عنوان پژوهش	روش تحقیق	نتایج
حسین‌بر و همکاران (۱۴۰۲)	شناسایی اولویت‌ها و قابلیت‌های توسعه پایدار مناطق مرزی	توصیفی-تحلیلی	ایجاد امنیت مرزی از طریق واگذاری مرز به افراد بومی، ایجاد اشتغال و درآمد از طریق مرز یا تجارت مرزی، کشاورزی و صنایع وابسته و توسعه بهره‌برداری از معادن و صنایع وابسته به ترتیب از مهم‌ترین قابلیت‌های توسعه منطقه مرزی گشت محسوب می‌گردند.
پیغان و همکاران (۱۴۰۱)	شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر حکمرانی خوب با رویکرد توسعه پایدار	آمیخته-فرا ترکیب	شاخص‌های اظهارنظر و پاسخگویی، کیفیت قوانین، کنترل فساد، حاکمیت قوانین، شفافیت، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی، اثربخشی و کارایی، اخلاق محوری، مسئولیت‌پذیری، اعتماد محوری، عدالت، فقرزدایی، رشد اقتصادی، مشارکت، توسعه نهادی، شایسته‌سالاری، اعتماد محوری و ثبات سیاسی و خشم به ترتیب مهم‌ترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب با رویکرد توسعه پایدار می‌باشند.

^۱ -Brundtland

^۲ . Burlacu

پژوهشگر / سال	عنوان پژوهش	روش تحقیق	نتایج
بیشه علمی (۱۴۰۰)	عوامل اجتماعی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز در روند توسعه پایدار	کمی - پیمایشی	مشارکت به‌عنوان مهم‌ترین عامل در توسعه پایدار شهری به شمار می‌رود، به‌طوری‌که بدون مشارکت مردم، برنامه‌ریزی و توسعه پایدار شهری امکان‌پذیر نیست.
عسکری پور گلوپیک (۱۴۰۰)	تحلیلی بر توسعه پایدار منطقه‌ای با تأکید بر معرفی موانع کار شایسته	-	نبودن جو اعتماد در گفتمان‌ها، مشکلات بودجه‌ای، دولتی بودن ساختار صنعت و عدم اعتماد به سایر اعضا، به‌عنوان مهم‌ترین موانع اجرای کار شایسته و در پی آن، توسعه پایدار در استان یزد به شمار می‌آیند.
آهنی و همکاران (۱۳۹۹)	توسعه پایدار اجتماعی در سطح ایران و جهان: با رویکرد داده‌کاوی	کمی - داده‌کاوی	کشور ایران از منظر شاخص‌های اجتماعی توسعه پایدار بیشترین هم‌خوشه‌گی را با کشورهای بحرین، بنگلادش، باربادوس دارد.
اسکندری و همکاران (۱۳۹۷)	ارزیابی نقش نهادگرایی در روند توسعه پایدار مناطق مرزی	توصیفی - تحلیلی	عامل آگاهی و زمینه‌ها و بسترهای شکل‌گیری، تداوم و گسترش نهادها و درک کلی تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان از نقش نهادها بیشترین تأثیر را بر توسعه پایدار دارند.

جدول ۲- خلاصه مطالعات و تحقیقات خارجی انجام‌شده در ارتباط با موضوع پژوهش

پژوهشگر و سال	عنوان پژوهش	روش تحقیق	نتایج
لیولیو ^۱ و همکاران (۲۰۲۴)	چگونه دولت الکترونیک و کسب‌وکار الکترونیک اهداف توسعه پایدار را هدایت می‌کنند؟	کیفی و کمی	شاخص‌های حکمرانی الکترونیکی به‌طور قابل‌توجهی بر دستاوردهای توسعه پایدار تأثیر می‌گذارند. علاوه بر این، شاخص‌های کسب‌وکار الکترونیکی نیز تأثیر مثبتی بر دستیابی به اهداف توسعه پایدار دارند.
لی و همکاران (۲۰۲۳)	مسیری برای توسعه پایدار: دیجیتالی شدن و بهره‌وری سبز	کمی	دیجیتالی شدن تأثیر مثبت و قابل‌توجهی بر توسعه پایدار دارد.
زیولو ^۲ و همکاران (۲۰۲۰)	نقش مالیه پایدار در دستیابی به اهداف توسعه پایدار	کمی	پیوندی قوی بین مدل مالیه پایدار و ابعاد توسعه پایدار شامل پایداری اجتماعی، پایداری محیط‌زیست و پایداری اقتصادی یافت شد
ادواردز ^۳ و همکاران (۲۰۲۰)	دستیابی و نظارت بر آموزش برای توسعه پایدار و شهروندی جهانی: مروری سیستماتیک ادبیات	کیفی (مرور نظام‌مند ادبیات)	پنج بخش آموزش‌های مرتبط با توسعه پایدار عبارت‌اند از: آموزش (الف) توسعه پایدار، (ب) حقوق بشر، (ج) برابری جنسیتی، (د) ارتقا فرهنگ صلح و عدم خشونت و (ه) توجه به تنوع فرهنگی.
بالی ویانگ ^۴ (۲۰۲۰)	دستیابی به اهداف توسعه پایدار: مشکلات و استراتژی‌ها	کیفی	کشورهای پیشرفته بر عوامل اجتماعی و محیطی توسعه پایدار تمرکز می‌کنند، درحالی‌که کشورهای درحال‌توسعه بیشترین تمرکز خود را بر روی عوامل اقتصادی و اجتماعی می‌کنند.
الدیری ^۵ و همکاران (۲۰۲۰)	نقش نوآوری در محیط‌زیست از طریق مجاورت فناوری در اجرای توسعه پایدار	کمی	نتایج حاصل از ۲۴۰ شرکت نشان‌دهنده تغییر تمرکز از دانش داخلی به دانش خارجی در هنگام توسعه نوآوری‌های زیست‌محیطی است و امکان توسعه پایدارتر را فراهم می‌آورد.
گویندن ^۶ و همکاران (۲۰۲۰)	دستیابی به اهداف توسعه پایدار از طریق شناسایی و تجزیه‌وتحلیل موانع اقتصاد مشترک صنعتی	کمی	در میان ۱۵ مانع مشترک توسعه پایدار، "عدم اعتماد" به‌عنوان تأثیرگذارترین و "هزینه سرمایه" به‌عنوان کم‌اهمیت‌ترین عامل تأثیرگذار شناخته شده است.
برایو ^۷ (۲۰۱۹)	تأثیر فناوری بر اهداف توسعه پایدار	مقاله مروری	از فناوری‌هایی مانند اینترنت اشیا، هوش مصنوعی، تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، یادگیری ماشین، چاپ سه‌بعدی و ... می‌توان برای ایجاد، گسترش و نظارت بر اثربخشی توسعه پایدار و انطباق با محیط‌زیست استفاده کرد.
چنگ ^۸ و همکاران (۲۰۱۸)	ساخت یک مدل توسعه پایدار برای مناطق فقیر چین مبتنی بر پویایی سیستم	کمی	چهار سناریو طراحی شد: سرمایه‌گذاری در تصفیه فاضلاب، سرمایه‌گذاری کنترل فاجعه، سرمایه‌گذاری کنترل فرسایش خاک و صندوق کاهش فقر.
لی و همکاران (۲۰۱۸)	مشارکت عمومی در دستیابی به اهداف توسعه پایدار در چین: شواهدی از عملکرد کنترل آلودگی هوا	کیفی	هنگامی‌که سیاست‌های دولت، مشارکت عمومی و شرکت به‌طور مشترک درگیر باشد، می‌توان انتشار آلاینده‌های هوا را به‌طور مؤثر کنترل کرد و درنهایت به توسعه پایدار دست‌یافت.

¹ Lyulyov

² Ziolo

³ Edwards

⁴ Bali & Yang

⁵ Aldieri

⁶ Govindan

⁷ Berawi

⁸ Cheng

همان گونه که ملاحظه می‌شود، تاکنون مطالعه‌هایی در زمینه توسعه پایدار انجام شده است؛ اما کاستی موجود در آن‌ها این است که روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی را به تصویر نمی‌کشند و هرکدام از پژوهش‌ها به چند مورد از عوامل مؤثر یا پیامدهای توسعه پایدار پرداخته‌اند؛ همچنین، پژوهشی که شناسایی و اعتبارسنجی پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی پرداخته باشد، یافت نشد. لذا با توجه به شکاف نظری موجود در پیشینه‌های تجربی، مدل حکمرانی خوب و تحلیل محیطی سازمان به‌عنوان چارچوب نظری انتخاب شد و با تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی و کمی به شناسایی و اعتبارسنجی پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار آذربایجان غربی بعد از انقلاب اسلامی پرداخته شد.

بررسی شواهد، گزارش‌ها و نتایج تحقیقات پیشین نشان‌دهنده نامناسب بودن وضعیت موجود توسعه پایدار در سطح استان آذربایجان غربی و فاصله زیاد بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب می‌باشد. جدول شماره ۳ برخی از شاخص‌های توسعه پایدار در سه بعد آن را در استان آذربایجان غربی و جایگاه نامناسب این استان را در مقایسه با سی‌ویک استان کشور را نشان می‌دهد (سالنامه آماری، ۱۴۰۰-۱۴۰۱):

جدول ۳- وضعیت موجود توسعه پایدار در سطح استان آذربایجان غربی و کشور

ابعاد توسعه پایدار	عنوان	واحد	استان	کشور	رتبه در بین سی‌ویک استان
اقتصادی	درآمد سرانه - ۱۴۰۰	میلیون تومان	۴۹/۷	۱۰۲	۲۹
	نرخ بیکاری - ۱۴۰۱	درصد	۸۶	۹	۱۵
اجتماعی	شاخص فلاکت ۱۴۰۰ (شاخص معکوس)	نفر	۵۶.۳	۴۹.۴	۲
	نرخ باسوادی - ۱۳۹۵	درصد	۷۹.۵	۸۷.۴	۲۹
زیست محیطی	تراز آب دریاچه ارومیه - ۱۴۰۱	متر	۱۲۷۰	-	-

مواد و روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نظر هدف «کاربردی»، از نظر زمان «مقطعی»، از نظر مکان اجرا «میدانی» و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، آمیخته متوالی اکتشافی (کیفی - کمی) بود که مراحل انجام آن به شرح ذیل است:

مرحله کیفی

در این مرحله، با توجه به اینکه پژوهش‌گران به دنبال درک عمیقی از پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی آن بودند؛ از رویکرد کیفی از نوع تحلیل مضمون استفاده نمودند. به این منظور از راهبرد نمونه‌گیری هدفمند از نوع سهمیه‌ای استفاده کردند. در روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای، سهم افراد مختلف در پژوهش با در نظر گرفتن ویژگی‌های مشخصی مانند جنسیت، جایگاه، طبقه اجتماعی و... لحاظ می‌شود (Gall & Borg, 2003). بر این اساس، تعداد ۱۸ نفر از مدیران و خبرگان اجرایی که از تجارب لازم در خصوص توسعه پایدار موردبررسی برخوردار بودند، انتخاب شدند. از این تعداد مشارکت‌کننده در پژوهش، ۹ نفر عضو هیئت‌علمی دانشگاه و ۹ نفر مدیر اجرایی بودند؛ که ۱۴ نفر آقا و ۴ نفر خانم بودند.

شایان‌ذکر است در این مرحله، نمونه‌گیری تا آنجا ادامه یافت که پیشایندهای روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی و پیامدهای آن مورد شناسایی قرار گرفت و به‌نوعی داده‌های به‌دست‌آمده در مصاحبه‌ها به‌طور فراوانی با داده‌های قبلی مشابهت داشتند؛ به‌نحوی که انتخاب افراد جدید برای انجام مصاحبه، داده‌های بیشتری به پژوهش اضافه نکرد. به همین دلیل پژوهش‌گران بعد از انجام مصاحبه هجدهم به این نتیجه رسیدند که حجم زیادی از اطلاعات به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های جدید، تکراری بوده و به‌عبارت‌دیگر به اشباع در داده‌های موردنظر رسیده‌اند؛ لذا فرایند مصاحبه با مصاحبه‌شونده هجدهم به اتمام رسید. برای احصاء نظرات مشارکت‌کنندگان در پژوهش از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد که به شیوه قیاسی اجرا شد. بدین‌صورت که پژوهش‌گران پرسش اصلی خود را پیرامون تجارب هریک از مشارکت‌کنندگان در زمینه پیشایندهای توسعه پایدار و پیامدهای آن مطرح کردند و متناسب با پاسخ آن‌ها اقدام به مطرح کردن سؤال‌های جزئی‌تری کردند. در پژوهش حاضر برای تحلیل داده‌ها، از روش هفت مرحله‌ای تحلیل مضمون کلایزی^۱ استفاده شد که مراحل آن به‌این‌ترتیب است: در مرحله اول، پژوهش‌گران تمام

^۱ Colaizzi

بیانات ارائه شده توسط مشارکت کنندگان در پژوهش را در پایان هر مصاحبه به طور مکرر گوش داده و توصیفات آن‌ها را پیرامون پدیده مورد مطالعه بر روی کاغذ پیاده و سعی کردند برای درک تجارب مشارکت کنندگان چند مرتبه آن‌ها را مورد بررسی و مطالعه قرار دهد، لذا در پایان این مرحله تعداد ۸۴ کد باز به دست آمد. در مرحله دوم، پژوهش‌گران جملات و واژگان مرتبط با پدیده مورد مطالعه (پیشایندهای توسعه پایدار و پیامدهای) را مشخص کردند و در مرحله سوم، به هر کدام از مفاهیم و واژگان استخراج شده از مرحله قبل، مفهوم خاصی که بیانگر معنا و مفهوم اساسی تفکر مشارکت کنندگان بود، داده شد و جهت موثق نمودن آن‌ها به بیانات اصلی مشارکت کنندگان مراجعه می‌شد. در مرحله چهارم، پژوهش‌گران بعد از مطالعه و مرور دقیق بیانات مشارکت کنندگان در پژوهش، مفاهیم مشترک را در دسته‌ها و طبقات خاص موضوعی قرار دادند و در مرحله پنجم، پژوهش‌گران سعی کردند تا با تشکیل طبقات کلی‌تر، نتایج را برای توصیف دقیق‌تر از پدیده مورد مطالعه به هم پیوند دهند؛ لذا در پایان این مرحله تعداد ۴ بعد و ۱۳ مؤلفه به دست آمد. در مرحله ششم، عقاید استنتاج شده به توصیفی جامع و کامل از پدیده تحت مطالعه تبدیل شد و در مرحله هفتم، یافته‌های نهایی حاصل از تحلیل داده‌ها، به منظور اطمینان از اعتبار آن‌ها با مراجعه به مشارکت کنندگان و پرسیدن پیرامون یافته‌ها مورد تأیید قرار گرفتند. در پژوهش‌های کیفی اعتبار به این معناست که آیا یافته‌های به دست آمده از موضع پژوهش‌گر، مشارکت کنندگان در پژوهش و یا خوانندگان آن پژوهش درست است یا خیر.

در این پژوهش برای اعتباریابی یافته‌های داده‌های کیفی، از راهبردهای اعتباریابی کرسول^۱ (۲۰۱۴) استفاده شد. (Creswell, 2014) چند راهبرد برای بررسی اعتبار در پژوهش‌های کیفی مطرح کرده است که عبارت‌اند از: ۱- بررسی توسط اعضاء یا مشارکت کنندگان^۲ - بررسی توسط هم‌تایان یا همکاران^۳ - ممیزی بیرونی^۴ - بازتاب پذیری^۵ - به هم تنیدگی یا مثلث سازی^۶. در پژوهش حاضر، با توجه به اینکه پژوهش‌گران از دو منبع (خبرگان دانشگاهی و اجرایی) اقدام به جمع‌آوری یافته‌ها کردند، از راهبرد به هم تنیدگی منابع در پژوهش استفاده نمودند. افزون بر این، با توجه به اینکه در پایان هر مصاحبه، پژوهش‌گران اقدام به ارائه برداشت‌های خود از صحبت‌های مصاحبه‌شونده‌ها می‌کردند تا از این طریق صحت و درستی یافته‌ها مورد تأیید آن‌ها قرار بگیرد، از راهبرد بررسی توسط مشارکت کنندگان نیز بهره بردند. در نهایت با در نظر گرفتن این نکته که پژوهش‌گران بعد از انجام فرایند تحلیل مضمون، یافته‌های به دست آمده را در اختیار دو فرد مطلع نسبت به روش کیفی قرار داده و تأیید ایشان را نسبت به یافته‌های به دست آمده، گرفتند؛ لذا آن‌ها از راهبرد بررسی توسط هم‌تایان نیز به عنوان یکی دیگر از راهبردهای اعتباربخشی در این مرحله از پژوهش استفاده کردند.

مرحله کمی

در این مرحله، پژوهش‌گران در راستای اعتبارسنجی عوامل استخراج شده در مرحله کیفی، از مدل‌سازی معادلات ساختاری و تحلیل عاملی تأییدی استفاده کردند. بر این اساس ابزار گردآوری داده‌ها در مرحله کمی پژوهش، پرسشنامه‌ای بود که مبتنی بر عوامل احصاء شده در مرحله کیفی پژوهش و در طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم طراحی شده بود. جامعه آماری بخش کمی شامل مدیران دستگاه‌های اجرایی استان به تعداد ۲۵۰ نفر بودند که با توجه به فرمول کوکران، حجم نمونه ۱۵۲ نفر تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. برای بررسی روایی پرسشنامه از روایی صوری و محتوایی استفاده شد، بدین صورت که سؤال‌های پرسشنامه در اختیار دو نفر متخصص حوزه توسعه پایدار قرار گرفت و آن‌ها به تأیید سؤال‌ها پرداختند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کمی نیز از مدل‌سازی معادلات ساختاری (تحلیل عاملی تأییدی) با نرم‌افزار Smart PLS نسخه ۳ استفاده شد.

¹ Creswell

² Member Checking

³ Peer Checking

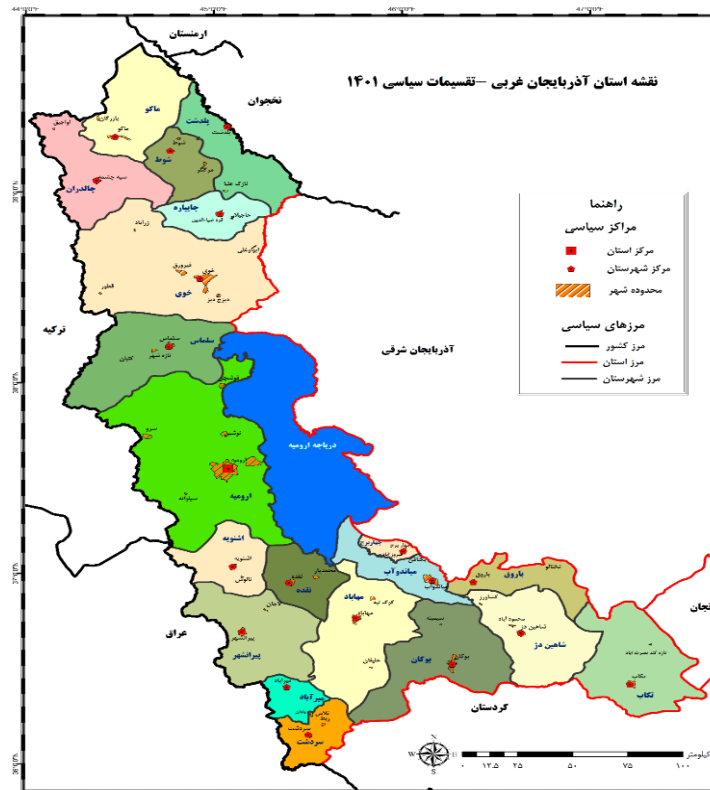
⁴ External Audit

⁵ Reflexivity

⁶ Triangulation

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش استان آذربایجان غربی می‌باشد. این استان در قسمت شمالی غربی کشور ایران جای گرفته است که دارای ۳ مرز مشترک با کشورهای ترکیه، عراق و آذربایجان می‌باشد. موقعیت جغرافیایی این استان در شکل شماره ۱ نشان داده شده است:

شکل ۱- محدوده مورد مطالعه

بحث و ارائه یافته‌ها

یافته‌های مرحله کیفی

یافته‌های به دست آمده از مرحله کیفی پژوهش در راستای پاسخ به سؤال پژوهش (پیشایندهای روند توسعه پایدار آذربایجان غربی و پیامدهای آن کدامند؟) نشان داد که از مجموع ۸۴ کد استخراج شده از مصاحبه با مشارکت کنندگان در پژوهش، ۴ بعد و ۱۳ مؤلفه به دست آمد. در جدول ۴ نمونه‌ای از مفاهیم استخراج شده از گزاره‌های کلامی مصاحبه‌ها آمده است و در جدول ۵ تا ۸ نیز مقوله‌های اصلی، فرعی و کدهای استخراجی نشان داده شده است.

جدول ۴- نمونه‌ای از متن مصاحبه‌ها و مفاهیم احصا شده

دسته مفهومی	متن مصاحبه
جنگ و درگیری‌های مرزی	جنگ و درگیری‌های مرزی از عوامل مهم عدم توسعه استان هست. همانند استان‌های خوزستان، ایلام، کردستان نیز ضعف توسعه داریم.
بیکاری و فقر	شخص بیکاری، مهم‌ترین پیشایندهای آسیب‌های اجتماعی است. از بیکاری و فقر مردم حتی برای جنگ داعش هم استفاده می‌کردند
عدم وجود تفکر توسعه پایدار	تفکر توسعه پایدار عادلانه اتفاق نیافتاده است.
تمرکزگرایی در برنامه‌ریزی	نظام برنامه‌ریزی استراتژیک (تدوین، اجرای و ارزیابی) در کشور بالا به پایین است که خودش مانع از توسعه است.
توجه به محیط‌زیست	نظام حاکم ابتدا باید نقش و وظیفه خود با محیط‌زیست را شفاف کند.

جدول ۵- کدگذاری موانع توسعه پایدار استان

ابعاد	مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم (کدهای باز)		
موانع توسعه پایدار	موانع ناشی از دولت	موانع ناشی از برنامه‌ریزی	عدم وجود برنامه مناسب در زمینه توسعه پایدار		
			عدم وجود برنامه‌ریزی منطقه‌ای و استانی برای توسعه		
			برنامه‌ریزی متمرکز در تهران		
	موانع ناشی از اجرا	موانع ناشی از اجرا	موانع ناشی از اجرا	عدم اجرای وعده‌های دولت در مورد احیای دریاچه ارومیه	
				عدم بهره‌گیری از توان همه کشور در اداره امور	
				هماهنگی ضعیف بین متولیان توسعه پایدار	
				کم‌توجهی به شایسته‌سالاری و استفاده از متخصصان	
				جایگزینی مدیران کم‌تجربه با مدیران باتجربه	
				عدم پرورش و گزینش سرمایه انسانی مناسب	
				عدم آموزش و گفتمان سازی در زمینه توسعه پایدار	
				عدم رصد مستمر شاخص‌های توسعه پایدار	
	موانع ناشی از ارزیابی	موانع ناشی از ارزیابی	موانع ناشی از ارزیابی	عدم حضور مسئولین بین مردم و اخذ بازخورد	
				عدم ارزیابی نتایج عملکرد مدیران	
				فساد اداری و مالی	
	موانع ناشی از جامعه مدنی	موانع در سطح ملی	موانع در سطح ملی	عدم مطالبه‌گری جامعه مدنی در مورد توسعه پایدار	
				کم‌توجهی جامعه مدنی به توسعه پایدار	
		موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	عدم آشنایی مردم با اهمیت و شاخص‌های توسعه پایدار
					عدم تشکیل انجمن‌ها و نهادهای حامی توسعه پایدار
موانع ناشی از بخش خصوصی	موانع در سطح ملی	موانع در سطح ملی	خروج افراد نخبه از استان (مهاجرت نخبگان)		
			انگیزه پایین مردم جهت مشارکت مردم در توسعه		
	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در استان	
				دور بودن سرمایه‌های بخش خصوصی داخلی و خارجی از استان	
				عدم شناخت ظرفیت‌های بخشی و منطقه‌ای	
				عدم احساس مسئولیت بخش خصوصی در مورد توسعه پایدار	
موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	عدم راه‌اندازی اشتغال‌های کوچک پایدار خودگردان توسط مردم		
			عدم توجه کارخانه‌ها به ملاحظات زیست‌محیطی		

جدول ۶- کدگذاری عوامل مؤثر بر روند توسعه پایدار

ابعاد	مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم (کدهای باز)		
عوامل زمینه‌ای استان	عوامل سیاسی	موانع در سطح ملی	تمرکزگرایی (حکمرانی متمرکز) در ساختار سیاسی کشور		
			دخالت سیاسیون (نمایندگان مجلس و مقامات سیاسی) در سیستم اداری		
			ارتباط بین توسعه مناطق با وابستگی جغرافیایی مقامات مهم سیاسی		
		رانت، لابی‌گری و چانه‌زنی در تخصیص و هدایت منابع			
		موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	مشکلات کشور در دوران دفاع مقدس
					بی‌ثباتی امنیتی منطقه
	درگیری‌های مرزی پس از وقوع جنگ تحمیلی				
	عوامل فرهنگی اجتماعی	موانع در سطح ملی	موانع در سطح ملی	نبود تفکر و اندیشه (فرهنگ) توسعه پایدار	
				عدم ترویج و اشاعه فرهنگ توسعه پایدار	
				شعارگرایی و دل‌بستگی به گذشته	
				عدم وجود تفکر توسعه عادلانه	
				نگرش و ذهنیت منفی ناشی از تقسیم‌بندی کشور به مناطق مرزی و مرکزی و قومیت‌ها	
				بخشی‌نگری و عدم وجود تفکر سیستمی	
		موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	تنوع قومیتی، فرهنگی و اجتماعی در سطح استان
					حاکمیت فرهنگ کوتوله‌پروری
					تاب‌آوری بالای مردم (مدارا کن)

ابعاد	مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم (کدهای باز)	
عوامل اقتصادی	موانع در سطح ملی	موانع در سطح ملی	عدم مطالبه‌گری مردم	
			عدم باور مردم به قابلیت‌های خود	
			بی‌ثباتی (شکندگی) اقتصادی و مالی	
			عدم جذابیت فضای کسب‌وکار	
			تورم	
			نبود اقتصاد رقابتی	
	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	تسلط باندهای مافیایی بر ثروت کشور
				کمبود سرمایه انسانی و متخصص
				نقش‌آفرینی بیشتر استان هم‌جوار (تبریز) در اقتصاد
				بی‌توجهی به زنجیره تأمین در اقتصاد
	موانع در سطح ملی	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	فقدان حمایت‌های مالی از توسعه پایدار
				کمبود منابع موردنیاز توسعه فناورانه
				عدم بهره‌گیری از تجارب جهانی
				برخورداوری کم از دانش فنی نوین در کشاورزی و صنعت
	عوامل فناورانه	موانع در سطح منطقه‌ای	موانع در سطح منطقه‌ای	عدم دسترسی به تجهیزات و ماشین‌آلات جدید
				ضعف در بهره‌گیری از فناوری
تغییرات اقلیم (آب، هوا و خاک)				
کاهش بارندگی‌ها				
عوامل اقلیمی/جغرافیایی	موانع در سطح ملی	موانع در سطح منطقه‌ای	مرزی بودن استان	
			حلقه واسط بین استان‌های مرکزی با کشورهای خارجی	
			شرایط جغرافیایی استان (فاصله زیاد شهرها از هم و مرکز استان)	
			وسعت زیاد و همسایگی استان با سه کشور	

جدول ۷- کدگذاری عوامل راهبردی مؤثر بر توسعه پایدار

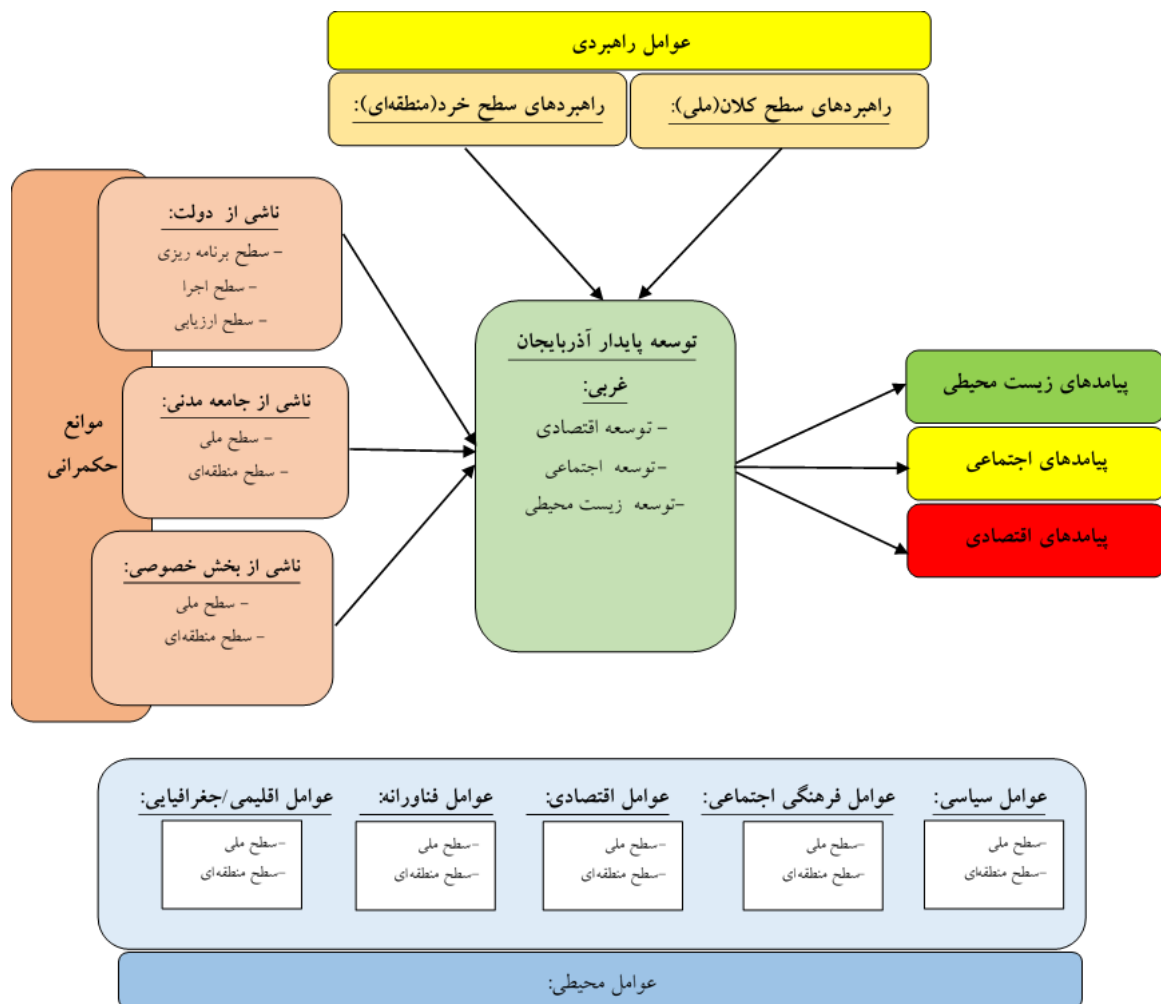
ابعاد	مقوله اصلی	مفاهیم (کدهای باز)	
عوامل راهبردی	راهبردهای سطح کلان (ملی)	تمرکز سرمایه‌گذاری‌های کلان در استان‌های مرکزی	
		توجه صرف به معیشت مردم بعد از جنگ تحمیلی	
		عدم توجه به استان‌های مرزی در دوران سازندگی	
		تمرکز صرف بر برنامه‌های ۵ ساله آرمانی و اجرای ناقص آن‌ها	
		عدم توجه به محیط‌زیست در سیاست‌گذاری	
		تأکید سیاست‌گذاران بر سرمایه‌گذاری در مرکز کشور بعد از دوران جنگ	
	راهبردهای سطح خرد (منطقه‌ای)	راهبردهای سطح خرد (منطقه‌ای)	توسعه کسب‌وکار تجاری بدون توجه به اقلیم (آمایش سرزمین)
			مدیریت نادرست منابع آبی
			توزیع ناعادلانه منابع آب کشور
			اجرای برنامه‌های غیر جامع و کوتاه‌مدت (فرمایشی)
		اجرای طرح‌های فاقد توجیه اقتصادی و پرهزینه	

جدول ۸- کدگذاری پیامدهای توسعه پایدار

ابعاد	مقوله اصلی	مفاهیم (کدهای باز)	
پیامدهای روند موجود توسعه پایدار استان	زیست‌محیطی	افزایش چالش‌های زیست‌محیطی	
		خشک شدن دریاچه ارومیه و رودخانه‌ها	
		تخلیه سفره‌های آب زیرزمینی	
	اجتماعی	اجتماعی	فروتنست زمین
			کاهش سرمایه اجتماعی
			افزایش آسیب‌های اجتماعی
		خروج افراد نخبه از استان	

مفاهیم (کدهای باز)	مقوله اصلی	ابعاد
مهاجرت به خارج از کشور (گریز مغزها)		
کاهش شاخص‌های توسعه انسانی (تحصیل، امید به زندگی و...)		
افزایش میزان جرم و جنایت و بزهکاری		
کاهش رشد اقتصادی	اقتصادی	
بیکاری و فقر مردم		

پس از شناسایی مفاهیم، مقولات فرعی و مقولات اصلی، شبکه مضامین بین آن‌ها جهت نظام‌مند نمودن روابط و وابستگی و ارتباط متقابل میان آن‌ها مشخص شد. این سبک‌ها صرفاً ابزاری تحلیلی هستند و نه خود تحلیل. وقتی یک شبکه مضمونی ساخته شد می‌توان از آن به‌مثابه ابزاری تصویری برای تفسیر متن استفاده کرد تا نتایج حاصل از متن و خود متن برای محقق و خوانندگان تحقیق، روشن و قابل فهم شود. شبکه مضامین مربوط به پیشایندهای و پیامدهای توسعه پایدار آذربایجان غربی که از تحلیل مضمون حاصل شده است، در شکل ۲ قابل مشاهده است.

شکل ۲- مدل پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی

شرح پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار آذربایجان غربی بعد از انقلاب اسلامی به صورت روایت گونه بدین صورت است: یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه‌یافتگی در هر کشوری، مفهوم توسعه پایدار با سه مؤلفه توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و توسعه زیست محیطی است. وضعیت نامناسب موجود این متغیر در استان آذربایجان غربی متأثر از موانع ناشی از دولت با سه مؤلفه موانع

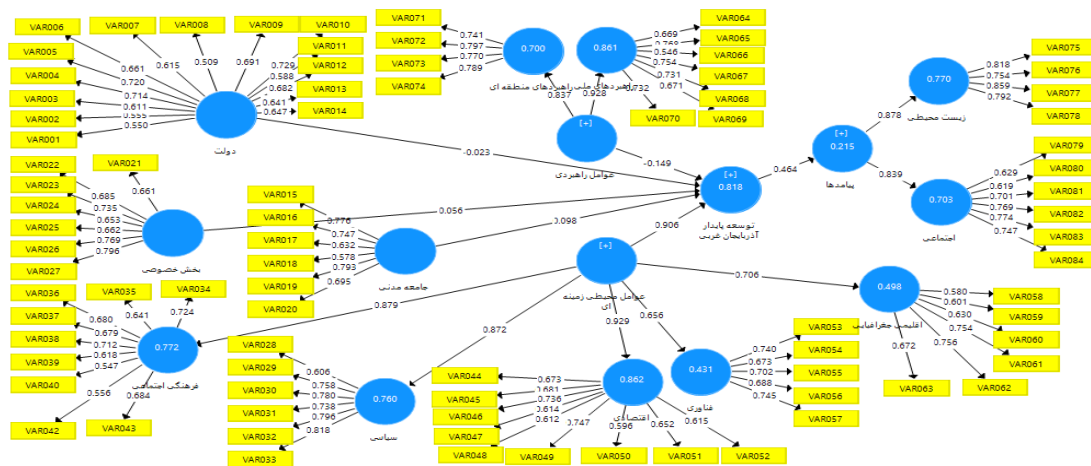
سطح برنامه‌ریزی، موانع سطح اجرا و موانع سطح ارزیابی، موانع ناشی از جامعه مدنی و موانع ناشی از بخش خصوصی در دو سطح ملی و منطقه‌ای می‌باشند. عوامل سیاسی، فرهنگی اجتماعی، اقتصادی، فناورانه و اقلیمی / جغرافیایی در دو سطح ملی و منطقه‌ای نیز به‌عنوان بسترها و زمینه‌های لازم جهت بروز وضعیت موجود توسعه پایدار در استان می‌باشند. همچنین پیاده‌سازی و اجرای راهبردهای سطح کلان (ملی) و سطح خرد (منطقه‌ای) همچون تمرکز سرمایه‌گذاری‌های کلان در استان‌های مرکزی، عدم توجه به محیط‌زیست در سیاست‌گذاری، مدیریت نادرست منابع و توزیع ناعادلانه منابع نیز در وضعیت موجود توسعه پایدار استان دخیل بوده‌اند. شایان‌ذکر است؛ چنانچه تمامی این فرایندها و عوامل استمرار یابد، انتظار می‌رود پیامدهای زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی منفی همچون افزایش چالش‌های زیست‌محیطی، خشک شدن دریاچه ارومیه، کاهش سرمایه اجتماعی، افزایش آسیب‌های اجتماعی، کاهش رشد اقتصادی و بیکاری و فقر مردم نمودار گردد.

شکل ۳- شبکه مضامین پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی

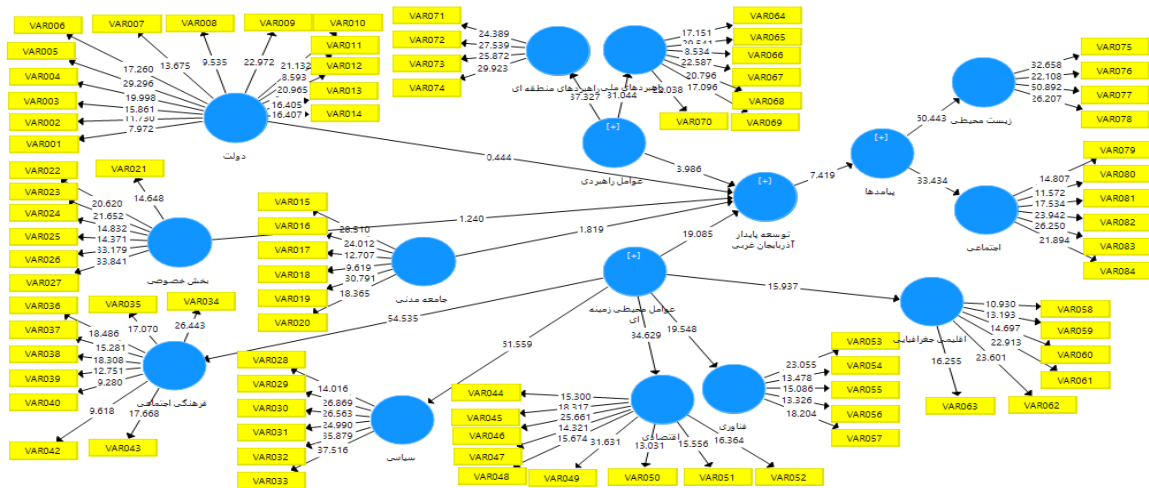
یافته‌های مرحله کمی

یافته‌های مرحله کمی پژوهش در راستای پاسخ به سؤال دوم پژوهش (میزان اعتبار پیشایندها و پیامدهای روند توسعه پایدار استان آذربایجان غربی از دیدگاه خبرگان چگونه است؟) از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری (تحلیل عاملی تأییدی) به کمک نرم‌افزار SmartPLS به دست آمد که خروجی آن در شکل‌های ۴ و ۵ نشان داده شده است.

شکل ۴- خروجی نرم‌افزار در حالت تخمین استاندارد

شکل ۵- خروجی نرم افزار در حالت ضرایب معناداری

بررسی خروجی نرم افزار در حالت تخمین استاندارد و ضرایب معنی داری نشان داد موانع ناشی از دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی، عوامل راهبردی، محیطی و زمینه‌ای و پیامدهای شناسایی شده همبستگی بالایی با توسعه پایدار دارند و به خوبی توانسته‌اند آن را تبیین نمایند. همچنین تمامی ضرایب به دست آمده معنادارند. زیرا مقدار آن‌ها از عدد ۱.۹۶ بزرگ‌تر و از عدد ۱-۰.۹۶ کوچک‌تر است. بر اساس نتایج این تحلیل، همه ۸۴ شاخص به دست آمده نیز، تأیید شدند. در جدول ۹ شاخص‌ها و مقادیر مربوط به پیشایندها و پیامدهای توسعه پایدار نشان داده شده است. بررسی ضریب آلفای کرونباخ جهت سنجش پایایی و ارزیابی پایداری درونی (سازگاری درونی) نشان داد که مقادیر آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها از مقدار ۰/۷ بیشتر بوده که بیانگر پایایی پرسشنامه است.

جدول ۹- شاخص‌ها و مقادیر پیشایندها و پیامدهای توسعه پایدار

متغیر	میانگین واریانس استخراجی (AVE)	پایایی ترکیبی	ضریب تعیین (R ²)	آلفای کرونباخ	پایایی اشتراکی
موانع حکمرانی	۰/۸۱	۰/۸۶	-	۰/۸۱	۰/۸۱
عوامل محیطی/زمینه‌ای	۰/۷۰	۰/۸۸	-	۰/۸۰	۰/۷۰
عوامل راهبردی	۰/۷۶	۰/۸۴	-	۰/۷۳	۰/۷۶
پیامدها	۰/۷۵	۰/۸۷	۰/۲۲	۰/۸۲	۰/۷۵
توسعه پایدار	۰/۷۶	۰/۸۳	۰/۸۲	۰/۸۳	۰/۷۶

بررسی شاخص پایایی ترکیبی^۱ مدل اندازه‌گیری نشان داد که مقادیر به دست آمده برای هر سازه بالای ۰/۷ می‌باشد که نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل اندازه‌گیری دارد. همچنین بررسی معیار پایایی اشتراکی^۲ نیز نشان داد که مقادیر به دست آمده برای هر سازه بیشتر از ۰/۵ بود که نشان دهنده قابلیت تعمیم‌پذیری مدل در یک نمونه دیگر از همان جامعه است. معیار ضریب تعیین (R²) متغیرهای مکنون درون‌زای مدل محاسبه شد و نتایج با سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضریب تعیین ضعیف، متوسط و قوی مقایسه شد با توجه به جدول ۹، متوسط مقادیر ضریب تعیین متغیرها برابر با ۰/۷۵ بود که بزرگ‌تر از مقدار ۰.۳۳ بوده و مؤید برازش مناسب مدل است.

¹ CR (Composit reliability)

² Commuality

جدول ۱۰- میزان پایایی اشتراکی و ضریب تعیین متغیرها

متغیر	پایایی اشتراکی	ضریب تعیین
موانع حکمرانی	۰/۸۱	-
عوامل محیطی/زمینه‌ای	۰/۷۰	-
عوامل راهبردی	۰/۷۶	-
پیامدها	۰/۷۵	۰/۲۲
توسعه پایدار	۰/۷۶	۰/۸۲
میانگین	۰/۷۶	۰/۵۲
GOF	۰/۶۳	$\sqrt{AveR2 \times (Ave\ of\ communalities)}$

برآزش کلی نیز از طریق معیار GOF بررسی شد. این معیار طبق فرمول زیر محاسبه می‌گردد:

$$\sqrt{AveR2 \times (Ave\ of\ communalities)} \quad \text{فرمول (۱)}$$

میانگین Communalities نشانه میانگین مقادیر اشتراکی هر سازه بوده و Ave R2 سازه‌های درون‌زای مدل است. با توجه به مقادیر جدول ۱۰ و سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۵ به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF و حصول عدد ۰/۶۲، نشان از برآزش بسیار مناسب نتایج تحقیق است.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

بازنگری در سیاست و برنامه‌های گذشته توسعه که عمدتاً رشد اقتصادی صرف را هدف قرار داده‌اند، بسیار حیاتی بوده و لازم است تا از حفاظت از محیط‌زیست در چارچوب آرمان اهداف و آرمان‌های توسعه پایدار از حمایت و پشتیبانی بیشتری در نظام برنامه‌ریزی کشور برخوردار گردند. ایجاد کمیته ملی و استانی اهداف توسعه پایدار، ارتقای مشارکت‌های مردمی و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد و جوامع مدنی، درج اهداف توسعه پایدار در برنامه‌های توسعه بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی، تقویت نظام‌های گردآوری آمار و اطلاعات در مورد روندهای دستیابی به اهداف توسعه پایدار، برگزاری دوره‌های آموزشی و برگزاری همایش‌های کشوری، تسهیل ارتباط تشکلهای مردم‌نهاد ملی با تشکلهای بین‌المللی، بازنگری در سیاست‌ها و برنامه‌های بهره‌برداری از منابع طبیعی و محیط زیستی و... از جمله اقداماتی است که باید در سطح ملی و استانی برای پیشبرد آرمان‌های توسعه پایدار به اجرا در آیند.

در پاسخ به چالش‌های بین‌المللی و منطقه‌ای مرتبط با آرمان‌ها و اهداف توسعه پایدار، باید توافق‌نامه‌های جدیدی برای هماهنگی سیاست‌های ملی با بین‌المللی تدوین گردد و اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت به‌صورت جدی‌تری از سوی سازمان ملل متحد دنبال شود به‌نحوی که تعهدات کشورهای توسعه‌یافته برای حفاظت از محیط‌زیست (با توجه به سهم بالای آنان در بهره‌برداری از منابع کره زمین و انتشار بیشتر آلودگی‌ها) جنبه عملی‌تری به خود بگیرد و از سوی دیگر کشورهای درحال توسعه نیز باید منابع خود را به نحوی بسیج نمایند که بتوانند به بهترین نحو از این منابع در راستای آرمان‌های اهداف توسعه پایدار گام بردارند. این مسئله خصوصاً در مورد محیط‌زیست که کالایی عمومی محسوب شده و بنابراین افراد و کشورها انگیزه کمتری برای سرمایه‌گذاری در این منابع را دارند، بیشتر حائز اهمیت بوده و حمایت پشتیبانی بیشتری را نسبت به سایر اهداف و آرمان‌های توسعه پایدار سوی دولت را می‌طلبد.

بر اساس نتایج تحقیق پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

- به‌منظور کاهش میزان تمرکزگرایی در برنامه‌ریزی‌های توسعه پایدار، پیش‌نویس برنامه توسعه پنج‌ساله هفتم با رعایت الزامات سند آمایش سرزمین در استان تهیه و با مشارکت نمایندگان استان بررسی و تصویب گردد.
- با استفاده از سازوکارهای هماهنگی بین سازمانی نسبت به تقویت سطح هماهنگی بین متولیان توسعه پایدار اقدام گردد.
- در به‌کارگیری مدیران متولی توسعه پایدار ملاحظات شایسته‌سالاری و تخصص موردتوجه جدی قرار گیرد.

- از طریق تعامل دولت و حمایت دولت، نسبت به آموزش و گفتمان سازی در زمینه توسعه پایدار از طریق جامعه مدنی اقدام شود.
- شاخص‌های توسعه پایدار به‌طور مستمر مورد رصد مستمر قرار گرفته و از نتایج به‌دست‌آمده در برنامه‌ریزی‌های آتی بهره‌برداری گردد.
- از طریق تشکیل انجمن‌ها و نهادهای حامی توسعه پایدار نسبت به تقویت مطالبه‌گری جامعه مدنی در مورد توسعه پایدار از طریق آشناسازی آنان با حقوق خودشان اقدام شود.
- از طریق تدوین برنامه مدیریت استعداد در استان از خروج افراد نخبه از استان (مهاجرت نخبگان) پیشگیری شود.
- بر رعایت ملاحظات زیست‌محیطی و کنترل آلودگی آن توسط کارخانه‌ها و شرکت‌های تولیدی نظارت جدی به عمل آید.
- منابع و امکانات موردنیاز جهت توسعه فناوری‌های مرتبط با توسعه پایدار همانند تجهیزات آبیاری قطره‌ای و بارانی کشاورزی و... فراهم و تغییر الگوی کشت در استان به‌صورت جدی دنبال گردد.
- ضمن به‌کارگیری دانش فنی نوین در حوزه صنعت و کشاورزی آموزش‌های لازم جهت بهره‌گیری کشاورزان از تجهیزات نوین کشاورزی ارائه شود.
- نسبت به توسعه سرمایه انسانی و متخصص موردنیاز توسعه پایدار از طریق آموزش و ترویج توسعه پایدار اقدام شود.
- توجه به ملاحظات محیط زیستی در سیاست‌گذاری خرد و کلان مورد تأکید و توجه ویژه قرار گیرد.
- توسعه کسب‌وکارهای تجاری بر اساس سند آمایش سرزمین استان صورت گیرد.
- از طریق اجرای برنامه‌های آموزشی و آگاه‌سازی، نسبت آشناسازی مردم و کشاورزان و صنعت‌گران در خصوص ضرورت مدیریت درست منابع آبی اقدام شود.

منابع

- آزادینیا، محمد؛ زاهدی، شمس السادات؛ مجدالدین، عبدالرضا؛ بدیع، کامبیز و پورعابدی، محمدرضا. (۱۳۹۷). طراحی و تبیین مدل ارزیابی سیاست‌گذاری برای سنجش پیامدهای فاو بر ارتقای توسعه پایدار، فصلنامه علمی- پژوهشی سیاست‌گذاری عمومی، ۴(۱)، ۱۵۹-۱۴۳.
- ابراهیمی، محمدصادق. (۱۳۹۱). مقایسه دو مدل توسعه پایدار، اولین کنفرانس ملی راه کارهای دستیابی به توسعه پایدار (کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست)، تهران، <https://civilica.com/doc/196613>.
- اسکندری ثانی، محمد؛ اسمعیل نژاد، مرتضی؛ عاطفه خزاعی، آواز. (۱۳۹۷). ارزیابی نقش نهادگرایی در روند توسعه پایدار مناطق مرزی (مورد مطالعه: استان خراسان جنوبی). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۱۳۹۷(۲۱)، ۳۱-۵۲.
- اصغری، سیدعلی. (۱۳۹۷). پایداری: تقیید توسعه؟. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۰(۳)، ۳۳-۵۶. doi: 10.22035/isih.2018.283
- ایدر، نبی‌الله؛ و حکیمی نیا، بهزاد. (۱۳۹۸). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر روند توسعه پایدار شهری در شهر اهواز. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۱(شماره ۳ (پیاپی ۴۳))، ۸۹-۱۰۵.
- بارانی پسیمان، وحید؛ آقایی، اصغر؛ و توکلی نغمه، مصطفی. (۱۳۹۸). تدوین راهبردهای توسعه پایدار استان مرزی آذربایجان غربی. پژوهشنامه مطالعات مرزی، ۱۷(مسلسل ۲۳)، ۴۵-۶۵.
- بخشی سنجدری، رضا؛ دریاباری، سید جمال‌الدین. (۱۳۹۹). بررسی هوشمندسازی سیستم‌های حمل و نقل شهری در راستای توسعه پایدار شهرها (مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران). فصلنامه علمی- پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، ۸(۳۲)، ۳۱-۴۶.
- حسینی، سیدابراهیم؛ نوابخش، فرزاد؛ و سیدی، فرانک. (۱۳۹۹). طراحی مدل توسعه اجتماعی متأثر از سرمایه اجتماعی کلان شهر اراک با تأکید بر نظریه پاتنام. فصلنامه مطالعات سیاسی، ۱۳(۵۰)، ۶۱-۸۶.
- حسین بر، خدابخش؛ و انوری، محمودرضا. (۱۴۰۲). شناسایی اولویت‌ها و قابلیت‌های توسعه پایدار مناطق مرزی (مطالعه موردی: شهر گشت). فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۳(۴۹)، ۱۹۱-۲۰۴.
- حیدری، حسن؛ و رزاقی، سمیه. (۱۳۹۸). بررسی موانع رشد شاخص‌های توسعه اقتصادی استان آذربایجان غربی از دید فعالین حوزه صنعت در بخش خصوصی و دولتی: با تأکید بر روش گراند تئوری. جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۸(۲)، ۱۳۵-۱۶۵.

- جلیلی، عادل و جعفری، مصطفی. (۱۴۰۰). توسعه پایدار: موفقیت یا عدم موفقیت در تولید ثروت داستان اصلی همین است. / اقلیم: هدف‌گذاری راهبردی در تغییر اقلیم. طبیعت ایران، ۶(۳)، ۱۴۲-۱۴۳. doi: 10.22092/irn.2021.124436
- سرور، رحیم؛ و موسوی، میرنجف. (۱۳۹۰). ارزیابی توسعه پایدار شهرهای استان آذربایجان غربی. جغرافیا، ۹(۲۸)، ۷-۲۸.
- صائمی‌پور، حسین؛ ملکبان، آرش؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی. (۱۳۹۹). بررسی سرمایه اجتماعی شبکه ذینفعان در راستای تحقق توسعه پایدار روستایی (منطقه مورد مطالعه: روستای تلوبین، شهرستان میامی، استان سمنان). مرتع و آبخیزداری، ۷۳(۲)، ۳۶۷-۳۷۷.
- صفرعلی‌زاده، اسماعیل؛ حسین‌زاده، رباب؛ و اکبری مجید. (۱۳۹۷). تحلیل کارایی نسبی کشورهای خاورمیانه از لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۸(۲۹)، ۱-۱۱. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=360809>
- طاهر پور، ندا. (۱۳۹۷). توسعه پایدار، اهداف و کارکردها، نشریه دانشجویی بوم کره، ۲(۲)، ۱۷-۱۴.
- ذوالقدر، اسفندیار. (۱۳۸۶). محیط زیست و توسعه پایدار، ماهنامه اقتصاد و توسعه، شماره ۲۰: ۲۸ و ۲۹.
- زاهدی، حسین. (۱۳۹۹). توسعه پایدار، طراحی پایدار، معماری پایدار. نشریه علمی مطالعات مهندسی، ۱۳۹۱(۱۶)، ۱۱-۱۸.
- زاهدی، شمس‌السادات. (۱۳۹۷). توسعه پایدار، تهران، انتشارات سمت.
- زمانی، زهرا؛ طیبی، سیدکامیل. (۱۳۹۹). سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، عامل تعیین‌کننده توسعه پایدار در کشورهای درحال توسعه و کشورهای دارای بازارهای نوظهور. پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار (پژوهش‌های اقتصادی)، ۲۰(۴)، ۳۳-۶۵.
- زیاری، کرامت‌اله. (۱۳۸۰). توسعه پایدار و مسئولیت برنامه‌ریزان شهری در قرن بیست و یکم، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران. دهشیری، محمدرضا. (۱۳۹۴). جهانی‌شدن و توسعه پایدار. فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۴(۲)، ۶۴-۷۵.
- علمی، محمود. (۱۴۰۰). عوامل اجتماعی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز در روند توسعه پایدار شهر. فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۳(۳): ۶۸-۸۶.
- فراهانی‌فرد، سعید. (۱۳۸۹). مبانی کلامی توسعه پایدار. مجله علمی فلسفه دین، ۷(۵)، ۴۱-۶۰.
- فرزانه، ح. (۱۳۹۹). ارزیابی پایداری اجتماعی در برنامه‌های توسعه ایران بر پایه چارچوب توسعه پایدار استراتژیک. شباک، ۶(پیاپی ۵۷)، ۱۷۳-۱۸۶.
- فنی، زهره؛ و مرصع‌فر، سعیده. (۱۳۹۹). اشتغال سبز و تأثیرات آن بر توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلان‌شهر اصفهان). فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، ۹(۳۳)، ۱-۱۴.
- قرخلو، مهدی و حسینی، سیدهادی. (۱۳۸۵). شاخص‌های توسعه پایدار شهری، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره هشتم، بهار و تابستان، ۱۵۹-۱۶۱.
- کمالی، یحیی. (۱۳۹۲). روش‌های تحلیل و مدل‌های اجرای سیاست‌گذاری توسعه پایدار. راهبرد توسعه، ۲۹، ۱۱۷-۱۴۸.
- لطیفی، غلامرضا. (۱۳۸۲). توسعه شهری پایدار و توسعه فرهنگی. فصلنامه علوم اجتماعی، ۱۰(۲۲)، ۱۳۱-۱۵۳.
- محمدزاده یوسف، حکمتی فرید صمد، عبدالعلی زاد سمیرا. (۱۳۹۵). تأثیر توسعه اجتماعی بر سلامت عمومی. برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۸(۲۹)، ۲۲۳-۲۷۱.
- معصومی جهتلو، مریم؛ جعفری نیا، غلامرضا و پاسلارزاده، حبیب. (۱۳۹۹). بررسی عوامل اجتماعی-فرهنگی موثر بر فرایند توسعه پایدار در شهرهای صنعتی مورد: شهر عسلویه، فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱(۱)، ۱-۱۶.
- منصوری، علی. (۱۳۷۹). گردشگری و توسعه پایدار. فصلنامه علمی-پژوهشی اطلاعات جغرافیایی «سپهر»، ۹(۳۳)، ۵۳-۵۶.
- موسوی، سید داود. نظریان، اصغر. (۱۳۹۲). تحلیلی کمی بر روند توسعه پایدار شهر ملایر با استفاده از تکنیک موریس. جغرافیایی سرزمین، ۱۰(شماره ۴ (پیاپی ۴۰))، ۱-۱۴.
- میرسپاسی، نیلوفر. (۱۳۹۹). تحلیل تأثیر حمل و نقل هوشمند در حوزه اینترنت اشیا بر بهبود شاخص‌های ملی توسعه پایدار جاده، ۲(۵)، ۱۲-۱.

References:

- Asghari, S. (2018). Sustainability: Constraining Development? Interdisciplinary Studies in the Humanities, 10(3), 33-56. doi: 10.22035/isih.2018.283. (In Persian).
- Askaripoor Geluyake, H. Bordbar, G. Sabokro, M. & Morovati Sharifabadi, A. (2021). An Analysis of Regional Sustainable Development with Emphasis on Introducing Barriers to Decent Work (Case Study of Yazd Industry Sector). Journal of Regional Planning, 43(11), 109-123 DOI: 10.30495/jzpm.2021.4021. (In Persian).
- Azadnia, M. Zahedi, S. Majdeddin, A. Bade, K. & pourabedi, M. R. (2018). Designing and Explaining a policy assessment model to measure the impact of ICT on promoting Sustainable Development. Iranian Journal of Public Policy, 4(1), 139-155. DOI: 10.22059/ppolicy.2018.66853 (In Persian).

- Bali Swain, R. & Yang-Wallentin, F. (2020). Achieving sustainable development goals: predicaments and strategies. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 27(2), 96-106. <https://doi.org/10.1080/13504509.2019.1692316> .
- Barani Pasian, V. Aghaei, A. & Tawakli, S. (2018). Compilation of sustainable development strategies of West Azarbaijan border province. *Journal of Border Studies*, 7(1 (series 23)): 45-65. http://bss.jrl.police.ir/article_92561.html . (In Persian).
- Berawi, M. A. (2019). The role of industry 4.0 in achieving Sustainable Development Goals. *International Journal of Technology*, 10(4), 644-647. DOI: <https://doi.org/10.14716/ijtech.v10i4.3341>
- Dalevska, N. Khobta, V. Kwilinski, A. & Kravchenko, S. (2019). A model for estimating social and economic indicators of sustainable development. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 6(4), 1839. https://www.researchgate.net/publication/333886025_A_model_for_estimating_social_and_economic_indicators_of_sustainable_development .
- Dehshiri, M. (2016). Globalization and Sustainable Development. *Environmental Education and Sustainable Development*, 4(2), 64-75. https://ee.journals.pnu.ac.ir/article_2656.html . (In Persian).
- Elmi, M. (2020). Participation and development: Some socio-individual factors related to the participation of the citizens of Tabriz. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 12(47), 93-102. https://jisds.srbiau.ac.ir/article_16096.html?lang=en . (In Persian).
- Eshghi Chaharborj, A. Nazmfar, H. & Alavi, S. (2018). Measuring the sustainable development of Iran's provinces based on environmental planning. *Regional Planning*, 9(33), 29-42. DOR: 20.1001.1.22516735.1398.9.33.3.6 (In Persian).
- Farahani Fard, S. (2010). Theological foundations of sustainable development. *Scientific Journal "Philosophy of Religion"*, 7(5), 41-60. https://jpht.ut.ac.ir/article_22394.html?lang=en . (In Persian).
- Farzaneh, H. (2019). Evaluation of social sustainability in Iran's development plans based on the strategic sustainable development framework. *Shabak*, 6 (57), 173-186. <https://ensani.ir/file/download/article/1621230819-10161-13-4.pdf> . (In Persian).
- Garkhlo, M. & Hosseini, S. (2016). indicators of sustainable urban development, *Journal of Geography and Regional Development*, No. 8, Spring and Summer, 159-160-161. <https://doi.org/10.22067/geography.v5i8.4231> . (In Persian).
- Guarini, E. Mori, E. & Zuffada, E. (2021). Localizing the Sustainable Development Goals: a managerial perspective. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JPBAFM-02-2021-0031/full/html> .
- Heydari, H. & Razaghi, S. (2018). Investigating the obstacles to the growth of economic development indicators of West Azarbaijan Province from the perspective of industry activists in the private and public sector: with emphasis on the grounded theory method. *Economic Sociology and Development*, 8(2), 135-165. DOR: 20.1001.1.23224371.1398.8.2.6.4. (In Persian).
- Hosseinbor, Kh; & Anvari, M R. (2023). Identify priorities and sustainable development capabilities of border areas. Case study: (Gosht city), *Journal of Regional Planning*, 13(49), 191-204. DOI: 10.30495/JZPM.2021.25402.3685. (In Persian).
- Hosseini, S. I. Navabakhsh, F. & Seedy, F. (2019). Designing a social development model influenced by the social capital of Arak metropolis with an emphasis on Putnam's theory. *Political Studies Quarterly*, 13(50), 61-86. https://journ.azadshahr.iau.ir/article_681163.html . (In Persian).
- Jalili, A. & Jafari, M. (2021). "Success or failure in wealth creation" This is the main story.\Strategic Goal Setting in Climate Change. *Iran Nature*, 6(3), 142-142. doi: 10.22092/irn.2021.124436. (In Persian).
- Kamali, Y. (2012). Analysis methods and sustainable development policy implementation models. *Development Strategy*, 29, 117-148. <https://www.magiran.com/paper/showpdf/2abdf7de-62b5-4a23-810f-6994f5154955?p=1003072&m=3733> . (In Persian).
- Kamoussi, j. Asghari, H. Poursheykhian, A.R. & Hasanimehr, S. (2022). Analysis of Sustainable Development Guidelines & Challenges with Future Trending Survey (Case Study: ARAS Free Region). *Journal of Regional Planning*. 11(44), 103-118. DOI: 10.30495/jzpm.2022.4068. (In Persian).
- Latifi, G. (2003). Sustainable urban development and cultural development. *Social Science*, 10(22), 131-153. DOR: 20.1001.1.17351162.1382.10.22.5.0. (In Persian).
- Mansuri, A. (2000). Tourism and Sustainable Development. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 9(33), 53-56. DOR: 20.1001.1.25883860.1379.9.33.10.2. (In Persian).

- Masoumi Jahantalo, M. Jafarina, G. & Paslarzadeh, H. (2019). Investigating socio-cultural factors affecting the process of sustainable development in industrial cities case: Asalouye city, *Scientific-Research Quarterly of Urban Research and Planning*, 1(1), 1-16. DOR: 20.1001.1.22285229.1401.13.48.9.6. (In Persian).
- Mohammadzadeh, Y. Hekmati Farid, S. & Abdul Alizad, S. (2017). The impact of social development on public health. *Welfare planning and social development*, 8(29), 223-271. <https://doi.org/10.22054/qjsd.2016.7890>. (In Persian).
- Mousavi, S. D. & Nazarian, A. (2014). Evaluation of Urban Sustainable development in Citys Development Process based of morris area technique (Malayer case study). *Territory*, 10(issue 40), 1-14. https://sarzamin.srbiau.ac.ir/article_7922.html?lang=en. (In Persian).
- Onyango, G. & Ondiek, J. O. (2021). Digitalization and Integration of Sustainable Development Goals (SGDs) in Public Organizations in Kenya. *Public Organization Review*, 1-16. DOI:10.1007/s11115-020-00504-2.
- Saemipour, H. Malekian, A. & Ramezan zadeh lasbuei, M. (2020). An Investigation of Social Capital of Beneficiaries toward sustainable Rural Development (Case study: Telobine village, Mayamey county, Semnan province). *Journal of Range and Watershed Managment*, 73(2), 367-377. <https://doi.org/10.22059/jrwm.2020.232758.1120>. (In Persian).
- Safaralizadeh, I. Hosseinzadeh, R. & Akbari, M. (2017). Analysis of the relative efficiency of Middle East countries in terms of sustainable development indicators. *Regional Planning*, 8(29), 1-11. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_2754.html. (In Persian).
- Sarwar, R. Mousavi, M. N. (2011). Evaluation of the sustainable development of the cities of West Azarbaijan province. *Geography*, 9(28), 7-28. <https://sid.ir/paper/150519/en>. (In Persian).
- Su, C. W. Xie, Y. Shahab, S. Faisal, C. Nadeem, M. Hafeez, M. & Qamri, G. M. (2021). Towards Achieving Sustainable Development: Role of Technology Innovation, Technology Adoption and CO2 Emission for BRICS. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(1), 277. <https://www.mdpi.com/947346>.
- Taherpour, N. (2018). Sustainable development, goals and functions. *Boom Koreh Student Magazine*, 2(2), 14-17. https://ecosphersj.ut.ac.ir/article_76183.html. (In Persian).
- Fanni, Z. & Morsa Far, S. (2019). Green employment and its effects on sustainable urban development (case study: Isfahan metropolis). *Scientific-Research Quarterly of Economics and Urban Management*; 9 (33), 1-14. doi: 20.1001.1.23452870.1399.9.33.1.3. (In Persian).
- Zahedi, S. S. (2017). *Sustainable Development*, Tehran, Samt Publications. (In Persian).
- Zamani, Z. & Tayyabi, S. K. (2019). Foreign direct investment, the determining factor of sustainable development in developing countries and countries with emerging markets. *Sustainable Growth and Development Research (Economic Research)*, 20 (4), 65-33. <http://ecor.modares.ac.ir/article-18-40572-fa.html>. (In Persian).
- Ziari, K. (2001). Sustainable development and responsibility of urban planners in the 21st century. *Journal of the Faculty of Literature & Tehran Humanities University N*, 160. https://journals.ut.ac.ir/article_13542.html. (In Persian).
- Ziolo, M. Bak, I. & Cheba, K. (2021). The role of sustainable finance in achieving Sustainable Development Goals: does it work? *Technological and Economic Development of Economy*, 27(1), 45-70. DOI: 10.3846/tede.2020.13863.